

FÂTİH DEVRİNDE OSMANLI - MEMLÜKLU MÜNASEBETLERİ

- (i) *Dostça İlk Münâsebetler.* - (ii) *Hicâz Su Yollarının Tâmiri Meselesi.* - (iii) *Dülkadır-oğulları Üzerinde Hâkimiyet Meselesi.* - (iv) *Hasmâne Son Münâsebetler.*

Şehabettin Tekindağ

İlk Osmanlı-Memlûklu münasebetlerinin I. Murad (öl. 1389) zamanında başladığı ve Yıldırım Bayezit zamanında genişlediği bilinmektedir. Bununla beraber, Memlûkların bir Kıbrıs seferi organize ettikleri 767 = 1366 senesi için gerek Makrîzî (öl. 1442) ve gerekse ondan naklen Aynî (öl. 1451)'nin Osmanlılar hakkında verdikleri haber yanlıştır. Burada bahis konusu olan Orhan b. Osman değil, Menteşe-oğlu Orhan b. Menteşe'dir¹. Yıldırım Bayezit'in Anadolu'da Sultan olmak maksadiyle başvurduğu Halife I. el-Mütevekkil ala'l-lah'dan teşrif alması, Niğbolu savaşı'ndan sonra esir düşenlerden bir kısmını Mısır'a göndermesi olaylarına geniş yer veren Memlûklu müelliflerinde mevcut haberlerden anladığımızı göre², Memlûklu Sultanlığı'nın müslüman tabaası, daha başlangıçta, batıdaki başarılarından dolayı Osmanlılara hayranlık hisleriyle bağlanmışlardır. Bu yüzden, halkın hissiyatına tercüman olan Memlûklu Sultanı Berkuk (öl. 1399), Mısır'ın Mâlikî Baş-Kadısı İbn Haldûn'a : « *ben Timur'dan değil, asıl Osman-oğlu'ndan korkmaktayım; zirâ, herkes Timur'un aleyhinde, fakat Osman-oğlu'nun lehindedir* »³ demek suretiyle endişesini belirtmiştir. Yine aynı hisle meşbû olduğu anla-

1 Bk. *et-Taşîf* (Kalkaşandî, öl. 1418, *Şubhu'l-A'sâ*, Kahire, 1913-1919, VIII, 19. Krş. Şehabettin Tekindağ, *Karamanlıların Gorigos Seferi, Tarih Dergisi*, 9 (1954), s. 167; ayn. müel., *Karamanlılar, İslâm Ans.* VI, 322.

2 Bayezid (Yıldırım) devri ile ilgili kaynaklar ile mahiyetleri hakkında bk. Şehabettin Tekindağ, *Berkuk devrinde Memlûk Sultanlığı*, İstanbul, 1961, s. 101 v.d.

3 « *ويقول لا اخاف من الاك فان كل احد يساعدني عليه وانما اخاف من ابن عثمان* »
bk. İbn Hacer, *İmbâ'u'l-gumr bi-Ebnd'el-umr*, Arap. Yazm. Veliyüddin Ef. Ktp. Nr. 2340, I. 141/a. Krş. Şehabettin Tekindağ, *Berkuk devrinde Memlûk Sultanlığı*, s. 104.

şılan Şâfi'i Baş-Kadısı İbn Hacer (öl. 1449), Osmanlıların cediti Osman Bey'i Hicâz'dan hicret etmiş bir Arap olarak tasvir etmiş⁴, dolayısıyla Şâfi'ilerin hükümdarlar hakkındaki fikirlerini te'vile çalışmıştır. Çünkü, onlara göre, hükümdarlar, Âl-ı Resûl'den, özellikle Araplardan olmalıdır. Öyle anlaşılıyor ki, Osmanlı-Memlûklü münasebetleri, II. Murad devrinde istenilen bir seviyeye ulaşmış, İstanbul'un fethi heyecanı ve gururu her iki tarafça paylaşılmıştır.

(i) Dostça İlk Münasebetler

Fâtih devrindeki ilk münasebet, İstanbul'un fethi ve yeni Memlûklü Sultanı el-Melikü'l-Eşref Seyfeddin Aynal (1453-1460)'ın tahta çıkmasıyla başlar. Nitekim, 857 senesi Şevval'inin 25 inde hem Aynal'ın Memlûklü tahtına çıkışını tebrik, hem de İstanbul'un fethini haber vermek üzere Kahire'ye gelen Osmanlı elçisi Emîr (el-Hoca) Cemaleddin Yusuf (ibn) el-Kâbûnî, beraberinde getirdiği Rum büyüklerinden bir kısım esir, kumaş ve sair hediyeleri, Molla Gürânî (öl. 1488) tarafından kaleme alınmış arapça bir mektupla birlikte Memlûklü Sultanına takdim etti⁵.

İstanbul'un fethi uzun uzadıya anlatılan bu mektupda şu entesan kısımlar bulunmaktadır : «... İlk öldürülen ve başı kesilen lânetli kâfir tekfuru idi. Onlar âd ve Semûd kavmi gibi helâk edildi

4 İbn Hacer (öl. 1449'den es-Sehâvî (öl. 1493) ye, ondan da talebesi olup eserini II. Bayezid'e ithaf eden Mekkeli Ahmed b. el-Huseyn b. el-Uleyyî'ye geçen bir habere göre, Osmanlıların aslı Medine'dendir ve büyük cedleri Osman kılık sebebiyle Karaman'a göçmüştür : « ذكره الحافظ السخاوي ان اصلهم الكرم من مدينة النبي وان جددهم عثمان » Yine, aynı müellife göre, nesepleri Kısra Enuşerevân'a kadar çıkmakta, fakat, doğrusu Osman b. Affân'a ulaşmaktadır : « ان نسبهم الشريف يصل بكبرى اوشروان وان هذا شايع بين اهل الروم واخبرني بعض اهل المدينة » bk. *ed-Dürri'l-manzûm fi Menâkıbi's-Sultan Bayezid Melik'r-Rûm*, Arap. Yazm. Fâtih Ktp. Nr. 4357, 24/b, str. 13-17. Aynı haberleri Mekkeli Cârullah b. Fahd da tekrar eder, bk. *Cevâhirü'l-İhsân fi Menâkıbi's-Sultan b. 'Uşmân*, Arap. Yazm. Dârülmünevî Ktp. Nr. 370, 20/6. Krş. M. H. Yınanç, *Ertuğrul Gâzî, İslâm Ansik.* IV, 336.

5 İbn Tagrî-birdî (öl. 1466), 857 senesi 25 Şevvalinde Kahire'ye gelen Osmanlı elçisinin getirdiği esir ve hediyeler hakkında geniş bilgi verir, bk. *Havâdis*, I, 195.

ve azap melekleri onları saklayıp, cehennem ateşine götürdü. Ne kötü âkibet. Öldürülenler öldürüldü, geri kalanlar esir edildi. Hazineleleri yağma edildi, gömü ve defineleri bol-bol çıkarıldı», «... bu kötü, pis ve kirli kimselere galip gelince, papas hücrelerini papaslardan temizledik, haç ve çanı yerinden çıkarıp, put kullarının mâbedlerini islâm halkının secde yerleri haline getirdik» [EK I.]. Bu mektupdan anladığımız göre, cihânşumûl hâkimiyet fikrini ciddi surette benimseyen Fâtih, Memlûklü Sultanına «*hac farızasını ihyâ*» hizmetini bırakıyor, kendisi de «*gazâ ve cihad ehlini techiz etmek*» vazifesini alıyordu⁶.

Başda Kahire olmak üzere, büyük Memlûklü şehirlerinde İstanbul'un fethi şerefine günlerce donanma ve şenlik yaptırılan Aynal', mukabele olarak, Fâtih'e Emîr Âhûr es-Sânî Seyfeddin Barsbay el-Eşrefî'yi 20 Zilka'de 857 tarihini taşıyan bir mektup ve aradaki dostluk bağlarını kuvvetlendiren hediyeler gönderdi. Feridun Bey'in *Münşeât*'ında kayıtlı hediyeler şunlardır : Kılıç, Kama, Topuz, Tüfek, Çelik baltalar, at örtüleri, eğer takımları (= gâşiye), İskenderiye Kumaşı, atlar, filler, yabancı merkep ve cam⁷.

Dostça olan bu münasebetler neticesinde iki Sünnî devletin arasında bir yakınlaşma olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim, Aynal, 17 Muharrem 859'da, Fâtih'i ortodoksların dostu ve hâmisî olarak itham ile tabaası için arz ettiği tehlikeyi belirten Karaman-oğlu II. İbrahim Bey'in şikâyetini nazarı itibara almamış⁸, bilâkis, 860 yılı Cumadu'l-ulasında Kahire'ye gelen Fâtih'in elçisi Emîr Cemaleddin Yusuf (ibn) el-Kâbûnî'yi kabul etmiştir. Osmanlı elçisi mutad hediyeler ile birlikte 2 Zilhicce 859 (=10 Kasım 1455) tarihini taşıyıp Novo Brodo (= نو بردی), Trepcâ (= تريجة), اومول (= Omolridon),

6 Bu mektup hakkında bk. Feridun Bey, *Münşeâtü's-selâtinü'l-Osmâniyye*, İstanbul, 1274, I, 235-8. Tercümesi : Ahmed Ateş, *İstanbul'un fethine dâir Fâtih Sultan Mehmed tarafından gönderilen Mektuplar ve bunlara gelen cevaplar*, *Tarih Dergisi*, 7 (1953), s. 14 v.d.

7 Bk. *Nucâm*, VII, 232; *Havâdis*, I, 195; *Bedâ'i*, II, 44.

8 I, 238-9.

9 «وفى يوم الاثنين سابع عشره ورد الى القاهرة قاصد السلطان ابراهيم ابن قرمان وعلى يده كتاب مرسله يتضمن الشكوى من محمد بن مراد بن عثمان متمك الروم فلم يلتفت السلطان » bk. *Havâdis*, II, 221. Ayr. bk. *Bedâ'i*, II, 47 v.d. Tafsilât için bk. Şehabettin Tekindağ, *Son Osmanlı-Karaman münasebetleri*, *Tarih Dergisi*, 17-18 (1963), s. 46; ayn. müel. *Aynal el-Ecrâd*, *Tarih Dergisi*, 23 (1969) s. 39.

برزدین (=Ostrovitz), Bihor (= بیهور) ve Brezdin (برزدین) kalelerinin fethini anlatan bir mektup verdi [EK. II]. Osmanlı elçisi, ayrıca, 30 köle, samur ve vaşak kürkleri, ipek ve yünlerden ibaret olup hamalların dokuz kafes içinde taşıdıkları hediyeleri de takdim etmiştir¹⁰.

Aynal, mukabele olarak, Kâtibü's-sır el-Kadı Muinüddin Abdül-latif b. el-Acemî'nin kaleme aldığı ve tebriki muhtevî cevabî mektubunu¹¹ Kahire Muhtesibi Kambay el-Yusuflî el-Mihmandar el-Eşrefî ile Fâtih'e göndererek, aradaki dostluğu takviye ettiği gibi, Memlûk nüfûz sahasına tecavüz eden Karaman-oğlu İbrahim Bey üzerine de kuvvetler sevketti¹². Öte yandan, bu kuvvetlerin erzak bakımından Fâtih'in yardımına mazhar olduğu bilinmektedir¹³. Aynal'ın bütün bu iyi münasebetlere rağmen, cihâşumûl hâkimiyet fikrini benimseyen Fâtih'in hareketlerinden endişe ederek, onu küçük düşürecek bazı hareketlere teşebbüs ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim, 29 Kasım 1456 tarihi ile Kıbrıs Kırallı Jean II de Lusignan'a gönderdiği Latince mektubda [EK. III] Fâtih'e : «*el Macar Enasar Mahometto, figlio che fù di Morabat*» şeklinde hitap etmiştir. Burada Fâtih'e, umûmiyetle, Memlûk emîrlere, Türkmen veya Urban reislerine yazılan mektuplarda kullanılan *el-makarru'l-kerim*, *el-makarru'l-âli* gibi¹⁴, *el-makarru'n-nasr* sıfatı verilmekte, bu suretle Memlûk Sultanının ondan daha yüksek olduğu gösterilmek istenmektedir. İşte bunun üzerinedir ki, 868 senesi Ramazan'ında Kahire'ye gelen Osmanlı elçisi, âdet üzere yer öpmediği gibi, Sultana hitaben yazılan mektup *el-makarru'l-kerim* sıfatı ile başlıyordu. İbn Tagrî-birdî, Sultanın bu hitap şeklinden çok üzüldüğünü bildirir¹⁵.

10 Bk. *Havâdis*, II, 256-7.

11 Bk. *Havâdis*, II, 263-269.

12 Tafsîlât için bk. Şehabettin Tekindağ, *Son Osmanlı-Karaman münasebetleri*, s. 46 v.d.

13 Bk. Âşık Paşa-zâde, s. 229.

14 Bk. Şehabettin Tekindağ, *Berkuk devrinde Memlûk Sultanlığı*, s. 140, not 88.

15 Bk. *Havâdis*, III, 471.

(ii) Hicâz Su Yollarının Tâmiri Meselesi

Öte yandan, Fâtih'in, Mısır Memlûklü Sultanlığı için hayati bir önem taşıyan Dulkadır topraklarıyla ilgilenmesi, hattâ Dulkadır Beyliği'ni himayesine almak istemesi, devam edegelen dostça münasebetleri bozmuştur. Nitekim, gelecekte kendisi için büyük bir tehlike olacağı anlaşılan Osmanlı Sultanı ile mücadeleye hazırlanan Aynal, Fâtih'i Trabzon seferinden dolayı tebrik etmediği gibi, Fâtih de, yeni Memlûklü Sultanı el-Melikü'z-Zâhir Seyfeddin Hoşkadem (öl. 1467)'i tahta çıkışından dolayı tebrik etmedi.

Bununla beraber ilk ciddi anlaşmazlık Hicâz su yollarının tâmiri meselesinden çıktı. 862 = 1458'de hac maksadiyle Mekke'ye giden bir Osmanlı hacısı, su bürke (=havuz)lerinin harap olması yüzünden hac kafilesinin yollarda çektiği zahmeti görmüş, dönüşünde durumu Fâtih'e bildirmiş idi. Âşık Paşa-zâde'de (s. 208) isim zikredilmeyerek âlim ve fâdil bir zat olarak belirtilen bu Osmanlı hacısı muhtemelen Neşrî'de (s. 188), aynı senede Arabistan'dan geldiği kaydedilen Molla Gürânî olacaktır.

Fâtih, Müslüman hacıları için büyük sıkıntılara sebep olan bürkeleri tâmir ettirmek üzere bir takım ustaları vazifelendirmiş, Mısır nâip ve hâkimlerine bunlara yardım etmeleri için de mektuplar yollamıştı. Ancak, bürkeleri tâmir etmek üzere giden Osmanlı ustalarını, Memlûklar hoş karşılamamışlar ve onları : «*Osman-oğlu'nun hiylesi vardır kim gele bizim vilâyetimizde binâ ide, biz âcizmiyizkim bürkemizi ol meremet ide*»¹⁶ diyerek tahkir idüp geri çevirmişlerdir.

Öte yandan, Osmanlılarla anlaşmazlık halinde bulunan Karaman-oğlu Pir Ahmed, Memlûk Sultanına elçi ve mektup göndererek : «*Osman-oğlu bürkü bahanesine Mekke Sultanına yüklerle flori gönderdikim sana yağı oldu Osman-oğlu*» diye yazmış idi.

(iii) Dulkadır-oğulları Üzerinde Hâkimiyet Meselesi

Bununla beraber, bu sırada Dulkadır Beyliği'nde vukua gelen karışıklıkların, iç anlaşmazlıkların da münasebetlerin bozulmasına sebep olduğu ileri sürülebilir. Nitekim, Fâtih'in kayınpederi Süley-

16 Bk. Âşık Paşa-zâde, s. 208.

man Bey (1442-1454)'in¹⁷ vefâtı üzerine yerine geçen oğlu Melik Arslan (1454-1465)'in, Memlûklara tarafdar kardeşi Şahbudak tarafından öldürtülmesi, aradaki anlaşmazlığı şiddetlendirmiştir. Zirâ, Hoşkadem'in, Osmanlı tarafdarı Melik Arslan'ı öldürten Şahbudak'ın Dulkadır Beyliği'ne tâyin etmesini¹⁸ doğru bulmayan Boz-Ok Ulus Beyleri, Fâtih'e başvurup, ondan Süleyman Bey'in yanında bulunan diğer oğlu Şahsuvar Bey'i istemişler¹⁹, Fâtih de, bu beyliğin işlerine karışmak fırsatını bularak, yanına bir miktar Osmanlı askeri kattığı bu beyi 1465 senesi Aralık ayında (=870 Rebiü'l-âhir) Dulkadır topraklarına gönderdi²⁰. Esasen, Fâtih, Şahsuvar Bey'in Artuk-Âbâd (Artova, Tokat'ın ilçesi) ve Bozok (Yozgad)'a tâyin edildiğini gösteren *takrirnâmesinde* olduğu gibi²¹, Memlûk Sultanı Hoşkadem'e gönderdiği *iltimasnâmesinde* de akrabalık bağları ile bağlı bulunduğunu belirttiği bu Dulkadır beyini açıkdan açığa destekliyordu²². Nitekim, Fâtih'in desteği ile hareket eden Şahsuvar Bey, Hoşkadem tarafından kendisine rakip olarak çıkarılan Kardeşi Şahbudak üzerine yürüdü. Hoşkadem, Halep Nâibi Berdi Bey el-Muhammedî ez-Zâhiri'ye Şahbudak'a yardım etmesini emretti ise de²³, Şahsuvar daha önce davranarak kardeşini Zamantı Kalesi önünde mağlup etti (Nisan 1466 = Ramazan 870). Berdi Bey, Halep'e dönmek zorunda kaldı. Hoşkadem, bundan sonra, Memlûk Sultanlığına tâbi Türk-

menlerden Şamlular²⁴ ile savaşıyan Şahsuvar Bey'e karşı amcası Rüstem Bey'i çıkarmak istedi ise de, bu bey, Şahbudak kadar şanslı olamıyarak, memleketi terketti²⁵.

Şahsuvar (1467-1472), 1467'de bizzat Memlûklarla giriştiği mücadeleleri sırasında, önce, Şam Nâibi Berdi (Bedri ?) Bey kumandasında ve Şahbudak'ın kılavuzluğundaki kuvvetleri Göksun yakınlarında Turna dağı (bugünkü : Nurhak) eteklerinde müthiş bir mağlubiyete uğrattı²⁶; sonra da, yeni Memlûk Sultanı el-Melikü'l-Eşref Seyfeddin Kayıtbay (1468-1495)'ın Emîr Canıbek Kulaksız kumandasında gönderdiği Memlûk ordusunu Ayntab (Antep)'dan öte yerde mağlup etti (30 Mayıs 1468)²⁷. Bundan sonra Atabek Emir Özbek ez-Zâhirî kumandasındaki Memlûk ordusu ile işbirliğinde bulunan Üç-Okları da mağlup etti ve Memlûklarla anlaşmak imkânı olmadığı cihetle, Halep'e bağlı Kürt evlerini yağma eden Şahsuvar Bey²⁸, Fek²⁹, Ayas, Sis (Kozan) kaleleri ile Bagras'a kadar uzanan Ramazan-oğlu ülkesi (=iklimü'r-Ramazaniyye)'ni zapt ederek idaresini mahallî beylerden Ramazan-oğlu Ömer Bey'e verdi. Bu son olaydan esinlenerek *el-Malikü'l-Muzaffer* lâkabını alan Şahsuvar Bey, namına hutbe okutup para bastırıldı; Osmanlı himâyesini red

17 Fâtih daha şehzâdeliğinde (1449) bu beyin kızı Sitti-Hâtûn ile evlenmiş idi; bk. Kâşifi, *Gazânâme-i Rum*, Fars. Yazm. Üniv. Ktp. Nr. 1388, 42/b v.d., Oruc b. Âdil, *Tevârih-i Âl-i Osman*, nşr. Fr. Babinger, s. 64. Krş. Fr. Babinger, *Mehmed's II. Heirat mit Sittichatun* (1449), *Der Islam*, 29 (1949), s. 217 v.d., 227 v.d. 871'de Edirne'de vefât eden Sitti-Hâtûn, kendi adına yaptırdığı Hâtûniye câmii'nin bahçesinde gömülmüştür. Vakfı hak. bk. M. Tayyib Gökbilgin, *Edirne ve paşa livâsı*, İstanbul, 1952, s. 318 v.d.

18 Bk. *Veciz*, 149/a.

19 Bk. Âşık Paşa-zâde, s. 207; Hoca Sa'deddin, *Tâci'ü't-tevârih*, İstanbul 1279, I, 570.

20 *Havâdis*, III, 513. Fâtih'in yanında bir çok seferlere katıldığı bilinen bu Türkmen beyi (Meselâ, Trabzon seferinden önce yapılan Yassı-Çemen savaşı, bk. Ebubekr-i Tahrânî, *Kitâb-ı Diyarbekriyye*, nşr. Faruk Sümer-Necatî Lugal, Ankara 1964, II, 390, str. 10), Ulus beylerinin kendisini çağırdukları sırada Çirmen Sancağı beyi idi.

21 Bk. *Fâtih devrine âit Münşeât Mecmuası*, nşr. Necatî Lugal-Adnan S. Erzi, İstanbul, 1956, 41 v.d., Nr. XX., Nr. XXII, XLII, XLIII.

22 Bk. *Fâtih devrine âit Münşeât Mecmuası*, s. 44 v.d., 66 v.d. Bu himaye hak. bk. Âşık Paşa-zâde, s. 169; Neşrî, *Cihânnümâ*, nşr. Fr. Taeschner, Leipzig, 1951, s. 202; İbn Kemal, VII, 272.

23 Bk. *Havâdis*, III, 518.

24 Memlûk Sultanı tarafından tevcih edilen iktâlarında *es-sâmi* lâkabı verilen beylerinin emrinde Gazza'dan Diyarbakır'a kadar olan sahada yerleşen Türkmenlerden Şam bölgesinde bulunanlar bu adı alıyordu (bk. Kalkaşandî, *Şubhu'l-A'sâ*, VII, 190, 281 v.d.). Şam Türkmenleri (Şamlu) nin Memlûk Sultanlığı'ndaki rolleri hak. bk. Şehabettin Tekindağ, *Berkuk devrinde Memlûk Sultanlığı*, s. 25, 36 v.d., 71 v.d., 83, 89. Ayn. müel. *Çukur-Ova'da nüfuz mücadelesi, Osmanlı-Memlûk savaşı*, *Belleten*, 123 (Ankara 1967), s. 364. Sonradan Karayüzü olduğu bilinen Şamluların, İran'a giderek Safevîlerin Ordu teşkilâtında yer aldıkları ve kızılbaş adı ile tanınan yedi Türkmen gurubundan birini teşkil ettikleri bilinmektedir.

25 Bk. *Havâdis*, III, 543.

26 5 Rebi'ülevvel, 872 = 4 Kasım 1467, bk. *Havâdis*, III, 603 v.d.

27 Bk. *Havâdis*, III, 633 v.d., 647 v.d.

28 Bk. *Fâtih Sultan Mehmed'in Dulkadır-oğlu Şahsuvar Bey'e yazdığı cevabî mektup*, Vesika No. II, nşr. B.S. Baykal, *Uzun Hasan'ın Osmanlılarla mücadelesi*, *Belleten*, XXI (1957), s. 280.

29 Bugünkü Kozan'ın kuzeyinde Göksu üzerinde bulunan Fek³⁰ kalesi (Vesikada : *Fike* olarak kaydedilen bu isim, Selahaddin Tansel tarafından vav ile birlikte okunarak Vefike şekline sokulmuştur, bk. *Fâtih Sultan Mehmed*, Ankara, 1953, s. 335), Şahsuvar'ın kardeşi Yunus'a verildi, bk. *Fâtih Sultan Mehmed'in Dulkadır-oğlu Şahsuvar Bey'e yazdığı cevabî mektup*, nşr. B.S. Baykal, *ayn. esr.*, s. 280.

etmeğe, Suriye halkını kendine bağlamağa hazırlandı³⁰.

Bu suretle Dulkadırlıların, yâni Boz-Okların, Ramazan-oğullarının istinat ettikleri Türkmenlerden Üç-Oklara üstünlük temin etmeleri üzerine, Halep ve Şam Türkmenlerinin³¹ de Osmanlılara meylettikleri anlaşılmaktadır³². Nitekim, Fâtiş, Şahsuvar Bey'e gönderdiği bir mektupda : «*esdikanın kesreti matlûbdur, inşallah yevmen feyevmen izdiyad ola*»³³ temennisinde bulunuyordu. Bununla beraber, 1468 Kasım'ında Darende'yi alan Şahsuvar Bey'in, Fâtiş'in telkini ile³⁴, Memlûklarla temasa geçmek istemesi boşuna oldu; Kayıtbay elçisini kabul etmedi³⁵.

Öte yandan ordularının mütemadi mağlubiyeti üzerine Fâtiş'e müracaat edip vaktiyle bürkeleri tâmir etmek üzere gelmiş olan ustaları bu hayır işinden meneden kimseleri cezalandırdığını bildirmek suretiyle özür dileyen Kayıtbay, iki devlet arasındaki dostluğun «*ezelî ve ebedî*» olduğunu ileri sürmüş ise de³⁶, bu son teşebbüsünden bir netice çıkmadı. Zirâ, Fâtiş, kendisi ile yeniden iyi münasebetlerde bulunmak üzere teşebbüse geçmek isteyen Kayıtbay'a gönderdiği bir mektubda, âdet hilâfına «*hâdım-ı haremeyn ve karındaşım Mısır Sultanı*» diye hitap etmekten çekinmemiştir. Halbuki, Osmanlılar, Âşık Paşa-zâde'nin belirttiğine göre (s. 209), Memlûklu

30 Bk. *Havâdis*, III, 686, v.d., *İnbâ*, 12/b; İbn Kemal, VII, 393 v.d. Ayr. bk. Karamânî (Ebu'l-Abbâs A. b. Yusuf b. Ahmed ed-Dımışkı), *Ahbâr ed-Duvel ve Âşâr el-Uvel fi'l-Târîh*, Bağdad, 1282, s. 340.

31 Halep bölgesinde yerleşen Halep Türkmenleri, XVI. yüzyıl Tahrir defterlerinde (=defâtir-i Hâkânî), Türkân-ı Halep veya Türkânân-ı Halep şeklinde geçmektedir. Tafsilât için bk. A. Refik, *Anadolu'da Türk Aşiretleri* (966-1200), İstanbul, 1930, s. 81 v.d. Memlûk Teşkilâtındaki rolleri : Şehabettin Tekindağ, *Berkuk devrinde...*, s. 25, 36, v.d., 53 v.d., 89.

32 Bu arada yaban erinden Bozca-oğlu Susa Bey, Sevündük Bey ve İnal-oğlu İbrahim Bey, Şahsuvar'a sığınarak Osmanlı sınırına gelmişler, Halep Nâibi ile Şam emiri mektuplar gönderip sadakatlarını arz etmişlerdir. Bk. B.S. Baykal, *ayn. esr.* Vesika II, 280.

33 Bk. *Münşeat Mecmuası*, Selim Ağa Ktp. Nr. 862. nşr. B.S. Baykal, *ayn. esr.* s. 281.

34 «... امدى مناسب اول كورزى ممكن اولدوغنجه عداوت اظهار اولنوب قدر ما ممكن مدارات طريقتنه سلوك اولنايدى الحاله هذه مصلحت اولدر كيم اكر ممكنه كير و تدارك اولنوب معنای مدارات صورتى بنانا و اكر ضرورت اولب هيچ وجهه ظاهرى دوستلنه بجال اولنازه...» Bk. *Fâtiş Sultan Mehmed'in Dulkadır-oğlu Şahsuvar Bey'e mektubu*, nşr. B.S. Baykal, *ayn. esr.*, s. 280.

35 Bk. *Havâdis*, III, 697 v.d., *İnbâ*, 20/a.

36 Bk. Âşık paşa-zâde, s. 209.

Sultanlarına gönderdikleri mektuplarda onlara : «*Sultan-ı haremeyn babam*» diye hitap ederlerdi. Bunun neticesi olarak, Fâtiş'in mektubu ile hediyelerini Kahire'ye getiren Osmanlı elçisini Memlûklar, yine âdet hilâfına, karşılamadılar. Öte yandan, kendisini küçük düşüren hareketlere maruz kalan Osmanlı elçisi de, bütün uyarılara rağmen, Memlûk Sultanı önünde eğilmedi ve : «*ben yer öpmeğe gelmedim, padişahımdan Sultana selâm getirdim*» hitabında bulundu, dolayısıyla yeni hakaretlere uğradı³⁷. Diplomatik münasebetlere büyük bir önem verdiği anlaşılan Fâtiş, bu olay üzerine, vaziyeti izah maksadiyle İstanbul'a gelen Memlûklu elçisine : «*Hayf deşilmi Mısır tahtı gibi şehre kanun, kaide bilmez kişi hüküm eyliye*» diyerek muhtemel bir harekete mesnet teşkil eden bu hakarete işâret etmiştir³⁸. Kaynaklarda anlaşıldığına göre, Şahsuvar Bey'in başarılarını yakından tâ'kip eden Fâtiş, bu hakaret üzerine, Memlûklu Sultanlığına karşı sefere karar vermiş ve bu maksatla da ordusu ile birlikte Afyon'a gelmiştir. Osmanlı kaynaklarında bu sefer : «*mukaddime-i feth-i Mısır-u-Şam*» veya «*mukaddime-i feth-i Haleb-ü-Şam*» şeklinde zikredilmektedir³⁹. Ancak, kılavuzluk yapmak üzere dâvet ettiği Karaman-oğlu Pir Ahmed'in, tâbiyet şartlarına rağmen, dâvete icabet etmemesi üzerine, sefer Karaman-eli'ne yapıldı⁴⁰.

Bu son durum üzerine Osmanlılarla anlaşmak lüzumuna kani olup Karaman-oğlu Pir Ahmed'e yardım etmekten vazgeçen Kayıtbay, Fâtiş'e müracaat ederek, Şahsuvar Bey'i himaye etmediği takdirde, Dulkadır topraklarını bırakacağını vâdetti ve Dulkadırlılarla işbirliğinde bulunan Türkmenleri bunlardan ayırmaya çalıştı⁴¹. Osmanlıların, Karaman-oğlu ile anlaşarak Osmanlı himayesinden çık-

37 Bk. Âşık Paşa-zâde, s. 209. Krş. *Havâdis*, III, 471.

38 Bk. Âşık Paşa-zâde, s. 210.

39 Bk. Dursun Bey, *Tarih-i Ebu'l-Feth*, TOEM, ilâve, 1330, s. 139. Hadîdi, bu seferi şu şekilde kaydeder :

*Azm-i sefer-Kerden-i Mehemed Hân
Be-Kasd-ı Mısır-u-Şam-u-Arabistan*

Bk. *Tevârih-i Âli Osman*, Türk. Yazma, manzum, Üniv. Ktp. Nr. 1268, 154/b, str. 10.

40 Tafsilât için bk. Şehabettin Tekindağ, *Son Osmanlı-Karaman münasebetleri*, *Tarih Dergisi*, 17-18 (1963), s. 54 v.d.

41 Bk. Âşık Paşa-zâde, s. 211. Krş. Ârifî, *Maraş ve Elbistan'da Zülkadir-oğulları hükûmeti*, TOEM, 31 (1331), s. 426.

mağa hazırlanan Şahsuvar Bey'e yardımı azaltmaları üzerine⁴², Atabek Emir Özbek ez-Zâhiri kumandasındaki kuvvetli bir Memlûk ordusu, Şahsuvar'ın kardeşi Mugalbay'ın emrindeki Dulkadırlıları Nisan 1469'da Maraş'ın güney-batısında yendi; Şahsuvar, mukavemet edemiyerek Kars (Kadirli)'a çekildi⁴³: Haziran 1469'da mevziî bir başarı sağladıysa da⁴⁴, Dulkadırlılar, Malatya önünde ağır bir hezimetle uğradılar; esir edilenler Haleb'e sürüldü; Ramazanlılar Sis (Kozan)'ı geri aldılar⁴⁵. Bütün bunlara rağmen, Şahsuvar Bey, ertesi sene (Haziran 1470) Adana, Tarsus ve Sis (Kozan)'i geri almaya muvaffak oldu. Bu son olaydan fevkalâde müteessir olan Kayıtbay, tam bir selâhiyetle Emir Yeşbek (Yaşbey)'i sefere memur etti.

Yeşbek, Şahsuvar Bey'i 1471'de Ayntab (Antep)'da mağlup etti. Bunun üzerine, Ceyhan suyu kenarında vukua gelen diğer bir savaşta da yenilerek Zamantı (=Semendün) kalesine sığınan Şahsuvar Bey, hükümdarın tâbii ve beyliğinin sahibi kalmak şartıyla teslim oldu (4 Haziran 1472)⁴⁶, fakat, yakalanıp esir edilerek Kahire'ye götürüldü. Kayıtbay, anlaşmalara aykırı olarak, ülemadan aldığı fetvâlar üzerine, Şahsuvar Bey'i, Erdivane, Hüdadad ve Yahya adlarındaki kardeşleriyle birlikte, Zuveyle Kapısı (=Bâbu'z-Zuvayla)'nda, Çengele vurdurmak suretiyle, idâm ettirdi⁴⁷. Öte yandan, Şahsuvar'ın diğer iki kardeşi Ayas'ın zaptında Emir Yeşbek'e hürmetlerini arz ederek mükâfatlandırılmışlar idi⁴⁸.

(iv) Hasmâne Son Münasebetler

Şahsuvar Bey'in dramatik bir şekilde bertaraf edilmesinden sonra, Kayıtbay'ın, verdiği söz hilâfına hareket edip Şahbudak'ı yeniden Dulkadır topraklarına göndermesi⁴⁹, Fâtih'in infialine sebep oldu. Bu yüzden Ramazan-eli de denilen Çukur-Ova ile ilk defâ ilgilenip, Memlûklarla işbirliği yapan Karaman-oğullarını şiddetle sıkıştıran Fâtih, bu beyliğin yardımcılarında Durgud-oğullarını Çukur-Ova'ya kadar tâkip ettirmiş, 881 = 1476'da Kayıtbay'a müracaat ederek Memlûklara sığınan Karaman-oğlu Kasım Bey'in, bağlı olarak, iâdesini istemiştir⁵⁰. 881 Ramazan (18 Aralık 1476) tarihli «*Karaman Eyâleti Vakıfları defteri*» nden anlaşıldığına göre (nşr. F.N. Uzluk, Ankara 1958), Fâtih, aynı senede Karaman-eli'ni kat'i olarak Osmanlı devleti topraklarına katmış, bu beylikle yakın ilgisi bilinen Varsakları da tazyik etmiştir. Fâtih, bundan sonra, Boz-Ok beyleri ile birlikde kendisine sığınan Dulkadır-oğlu Alâüddeve Bozkurd Bey (öl. 1515)⁵¹, yanında Osmanlı kuvvetleri olduğu halde, Dulkadır topraklarına gönderdi. Fakat, Amasya vâlisi Şehzâde Bayezid'in kapıcı-başısı emrindeki Osmanlı askerinin desteği ile hareket eden Alâüddeve Bozkurd Bey mağlup olarak maiyetindekilerin bir kısmı, özellikle Osmanlı askeri esir düştü. Memlûk Sultanı'nın, Sis (Kozan) Nâibi tarafından Kahire'ye gönderilen Osmanlı askerinin kesik başları ile Çevgân (Türkçe: Çöken)⁵² oyunları tertip etmesi ise, iki devlet arasında savaşı kaçınılmaz bir hale getirdi.

İnsanlığa yakışmayan bu kabil hareketlere tevessül eden Kayıtbay'a karşı harekete karar veren Fâtih, 1480 senesi başlarında Alâüddeve Bozkurd Bey'i yeniden Dulkadır topraklarına gönderdi. Alâüddeve, Şahbudak'ın Mısır'a kaçması üzerine, Dulkadır topraklarına

49 Fâtih, Kayıtbay'a haber gönderip «*Kani ahduñ, Şahsuvar'ın memleketin bana vîrsen gerekdi*» demiş, fakat Kayıtbay'dan «*ne didikse didik, düşmeni ele getirdik*» cevabını almıştı, bk. Âşık Paşa-zâde, s. 211. Krş. Ârifi, *ayn. esr.*, s. 430.

50 Bk. 5848 numaralı arapça vesika, Top. Sar. Müz. Arş. Nşr. Şehabettin Tekindağ, *Son Osmanlı-Karaman münasebetleri*, s. 71, not 133.

51 Alâüddeve'nin yanında amcası Âşık Bey ve Şahsuvar Bey'in beylerbeyisi Mestan Bey ve sair beyler bulunuyordu. bk. İbn Kemal, VII, 397.

52 Gûy-u-Çevgân, Çöken, Chicane, Polo-Sticks, Polo, atlı top oyunu. Tafsîlât için bk. Şehabettin Tekindağ, *Yunus Emre Hakkında Araştırmalar, Belleten*, 117 (1966), s. 81, not 89.

42 «*Hazret-i hüdvâvendigâra izhâr-ı isyân etdi ol sebebdan padişâh-ı âlem-penâhun sâye-i himâyetinden dâr ve sermâye-i ri'âyetinden mahrum dügdi*», bk. İbn Kemal, VII, 393, 395.

43 Bk. *Havâdis*, III, 710; *İnbâ*, 29/a.

44 Bk. *Havâdis*, III, 714 v.d., *İnbâ*, 48/a v.d.

45 Bk. *İnbâ*, 52/b, 58/b.

46 Yapılan savaşlar hak. bk. *Târih Yeşbek*, 122/a; Ârifi, *ayn. esr.*, s. 426 v.d.

47 Bk. *Târih Yeşbek*, 179/b; Âşık Paşa-zâde, s. 211; İbn Kemal, VII, 394 v.d., Karamâni, *ayn. esr.*, s. 340. Krş. Ârifi, *ayn. esr.*, s. 429. Krş. M.H. Yınanç, *Dulkadırlılar, İslâm Ansk.* III, 661.

48 Bk. *Târih Yeşbek*, 156/a. Krş. Ârifi, *ayn. esr.*, s. 429.

hâkim olarak⁵³, yeniden Osmanlılarla işbirliğine başladı⁵⁴. Bu son durum üzerine telâşlanarak Fâtih'in Mısır'a yürüyeceğine inanan Kayıtbay, özellikle Osmanlı donanmasından çekindiğinden, İskenderiye'yi takviyeye, yeni bir takım tedbirler almaya başladı⁵⁵. Esasen, Rodos'dan gelen haberlerde Fâtih'in takriben 500 gemi ve pek çok asker tedarik ettiği, fakat, nereye gideceği bilinmediği belirtiliyordu⁵⁶. Kayıtbay'ın korkusu, çok geçmeden, gerçekleşti. Fâtih, 1481 yılı Nisan'ının 29 uncu günü, 50 yaşı içinde, hasta olmasına rağmen, Üsküdar'da geçip araba ile Mısır seferine çıktı⁵⁷. Fakat, Gebze yakınındaki Hünkâr (Sultan veya Tekfur) Çayırı'na geldiği bir sırada hastalığı daha da artarak, 3 Mayıs 1481 Perşembe günü, ikinci vakti, eceli ile⁵⁸, vefât etti.

**

Babasının siyasetine sadık kalan II. Bayezidde, kendisine muhâlefet eden kardeşi Gıyâseddin Cem Çelebi'yi dostça karşılayarak, onu mücadeleye teşvik eden Kayıtbay'la uğraşmış, onun Çukur-Ova'ya hâkim Üç-Ok'lar ile Maraş ve Elbistan'a sahip Boz-Ok'ları daimi

53 Bk. Bayezid'den Kubbe altı vezirlerine gönderilen mektup, Top. Sar. Müz. Arş. Nr. 6517, EK IV. Krş. Ârif, *ayn. esr.*, s. 431.

54 Alâüddevie'nin Fâtih'in himayesinde olduğunu gösteren Kırşehir'deki Ahî Evren Türbesinin kapısı üzerinde mermer taşla hakkedilmiş kitâbesi:

١ — في أيام السلطان المعظم محمد خان
٢ — بن مراد خان عمره على الدولة بن سليمان
٣ — في سنة ست وثمانين وثمانمائه

bk. Cevat Hakkı Tarım, *Kırşehir Tarihi*, Kırşehir, 1938, s. 115. Krş. İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, Ankara, 1969, s. 174, not 1.

55 Bk. Rodos ve Mısır'a dâir, Top. Sar. Müz. Arş. Nr. 12301, EK V.

56 Muharrem 885: «وفي يوم الجمعة ثانی عشره جاء كتاب من اياس نائب بيروت الى القاضي صلاح الدين العدوى بأن شخصا من الفرنج جاء في كرب وبه وهو من اهل قبرس، واخبر بان صاحب ردوس أرسل يخبرهم بأن السلطان ابن عثمان أزل في البحر تميرة نحو الخمسة قطعة، وفي البر خلقا كثيرا، ولم يعلم اين يتوجهون» Bk. İbn Tûlûn, *Mufâkakatü'l-İfîllân fi Havâ-dîşî'z-zamân* [Târihi Mısr ve'ş-Şam] Kısmu'l-evvel (1480-1515), Kahire, 1962, s. 7, str. 1-4.

57 Bk. Dursun Bey, s. 172; İbn Kemal, VII, 528; Behiştî, *Târih-i âl-i Osman*, Tarih Sem. Ktp. 210/b; Hoca Sa'deddin, II, 47.

58 Bk. Şehabettin Tekindağ, *Fâtih'in ölümü meselesi*, *Tarih Dergisi*, 21 (1966), s. 95 v.d.

baskı altında tutması üzerine, Alâ'ü'd-devle Bozkurd Bey'i himayeye karar vermiştir⁵⁹. Bu arada, Osmanlı kuvvetleri, Cem ile birleşen Durgudlu (Kemal paşa-zâde: *Turgud-ı 'anûd*) ve Varsaklu (*Varsak-ı pür nifâk*) Boy-beylerine şiddetle hücum etmiştir.

Özellikle, Karaman-eli'nin H. 888=M. 1483 de yeni bir eyâlet (= *Eyâlet-i Karaman*) haline getirilmesinden sonra⁶⁰, Üç-Ok'lar ile yeni münâsebetler kurmağa muvaffak olan Osmanlılar, Çukur-Ova'nın geleceği ile ilgilenmeğe başlayarak, Selim zamanında, teşekkül eden Üç-Ok—Boz-Ok—Osmanlı ittifakı sayesinde, Memlûkları kat'i yenilgiye uğratmışlardır.

59 Tafsîlât için bk. Şehabettin Tekindağ, *Çukur-Ova'da nüfuz mücadelesi*, *Belleten*, 123 (1967), s. 345 v.d.

60 Tafsîlât için bk. Şehabettin Tekindağ, *Son Osmanlı-Karaman münâsebetleri*, *Tarih Dergisi*, 17-18 (1963), s. 72 v.d.

Kısaltmalar

- Âşık Paşa-zâde : *Tevârih-i âl-i Osman*, nşr. Âli, İstanbul, 1332.
- Bedâ'i : İbn İyâs, *Bedâ'î ez-Zuhûr fî Vekâ'î ed-Duhûr*, Mısır, 1311.
- Dav' : es-Sehâvî, *ed-Dav' el-Lâmî*, Kahire, 1353-5.
- Havâdiş : İbn Tagrî-birdî, *Havâdiş ed-Duhûr fî madâ'l-Eyyâm ve's-Şuhûr*, nşr. W. Popper, part 1 (845-856 A.H.), Berkeley-California, 1930; part 2 (857-864 A.H.) 1931; part 2 (865-874), 1932.
- Ibn Kemal : *Tevârih-i âl-i Osman, defter VII*, nşr. Ş. Turan, Ankara, 1957.
- Inbâ : İbn Hatîb el-Cevherî, *'Inbâ' el-Hasr fî Ibnâ el-Naşr*, Arap. Yazma., Bibl. Nat. Nr. 1791.
- Nucûm : İbn Tagrî-birdî, *en-Nucûm ez-Zâhire fî Mulûk el-Mısır ve'l-Kahire*, Arap. Yazma. Ayasofya Ktp. Nr. 3499, VII. Nşr. W. Popper, Berkeley 1909-1936.
- Târih Yeşbek : İbn Ecâ el-Halebî, *Târih Yeşbek (Vekâ'î et-Türkmân adlı mecmua içinde)*, Arap. Yazma., III. Ahmed Ktp. Nr. 3057. Ayr. bk. *Kitâb fî Târihi Yeşbekî'z-Zâhirî*, Bibl. Nat. Arap. Yazma. Nr. 6026.
- Vecîz : es-Sehâvî, *Vecîz el-Kelâm*, Arap. Yazm. Köprülü Ktp. Nr. 1189.

EK I. (Fâtih Sultan Mehmed'in yeni Memlûklu Sultanı el-Melikü'l-esref Seyfeddin Aynal'a gönderdiği İstanbul Fetihnamesi, Arapça ve Türkçe tercümesi, Feridun Bey, I, 235-38).

﴿ ۲۱۶ ﴾

عزیزه ایستای ورد زبان ابدتک

سجل ذکره ملک علی قنبر بیرون
 مناسک هم ایسا ایچکده زحمت
 چککه نرس نهم ابدکنه ایه
 ایضا خراجه هکذا ایسا لوزنی
 تکبیل ایچکده شقت چککه ذاتی
 حصر اید کنسته ک اولارده
 دوشلق وواصلت زمانه ایدر نه کم
 ایچن جد بوست منیه جاری اوله
 کلشنه و بو جارت حسنه ارب
 طریقه بزه دخی واصل اولشنه
 برخی مدد سینه کوره بی ایسا
 وقاعد مسفره بی اجرا ایچکده
 آخری اولدن الذ واصلی لسانیه
 مشعل اولان طرفه سلوک ایچک
 تعمیم ایدوب خنده والوکی آیت
 حکمر به منک معصوم بلاغت
 مشهوریه عمل ایدوب دوستلق
 ههودی استوار و حکم ایچکده
 لاطیف تسلیات و طرایف بحیات
 آنحاف واهدا ایدکنده صکره عم
 کریمه آنها اولوز که تحقیق سلاطین
 سلف و خواجهین خلفک عادلان
 ثابت مرتبه احسن و نهایت درجه
 اجلی طریق حقده بیجاهه ایدوب
 خاطر رینه قطعاً خوف و خذیب
 طاری اولمقدرد اید بزده شی بوست
 علیه اوزده دایم و قائم اولوب قائلوا
 الذین لا یؤمنون بالله ﴿ آیتکده حقی
 شریفه امثالاً ﴾ و من اغرت قدماء
 فی سبیل الله حره الله علی السار
 و سیدیک قسوی منیفه عکابوسته
 مبارکه دره قرین زبانی ادا ایچکده
 اصرف هم ایدوب عساکر خلف
 ماتری معینه قسطنطنیه قمت
 مسوق ایدوب ح حقیقتهم
 ساعدتک سلامه سعادته فور
 ملاحظه سله و جوی اولجانبه
 ایتک شهره زبورک حصارای

﴿ الواقع ﴾

﴿ ۲۱۷ ﴾

کمال اسخبتکم و سنا نه موسوف

الواقع جانب منها فی البحر و جانب منها فی البر عاهدنا ایسا ک امرنا الله بقره ﴿ واعدوا لهم
 ما نستخفهم من قوة ﴾ کماله یقتد بها و جمع السطة یقتد علیها من البرق وقرعه و العسقی
 البحر و ترنا علیها فی السادس و الثمینی من ریح الاول من شهر ربه سنه و خبیث و قافله
 ﴿ شر ﴿ فقلت لیس یدی الان حاجتهدی ﴿ و ساعدنی فهذا ما نیت ﴿ فکلنا و سعنا
 ال الحق اصروا و اسکنوا و کانوا من الکفرین فاحطوا بها محاصره ﴿ و ادریناهم
 و حاربونا و قتلناهم و قاتلونا و جری و ینسا و ینهم القتال اربعة و خمیسین یوما و لیله ﴿ شر ﴿
 اذ جاء نصر الله و القلیح حبیب ﴿ علی الره مسعود الامور و صعبها ﴿ فی ظلم الصبح
 الصادق من یوم الثلاثاء یوم الثمینی من جمادی الاول هجرینا مثل الصوم رجوما جنود
 الشاطین مضرها الحکم الصدیق بیره الله الفساروقی بالضر الطیور لال حضان
 قدم الله تعالی بالتم قبل ادر ظهر الشمس من مشرقها ﴿ فهزم اربعه و یولون الدبر
 قبل الساعة موعدهم و الساعة ادهی و امره ﴿ و اول من قتل و قطع راسه تکفوره هبیب الکتود
 فحلکوا کتم عاد و تمود فقتلهم ملائکه المذاب ماورد و هم النار و ینس الماب قتل من قتل
 و اسمرن فی و آثار و اجزائهم و اسرجوا حسک بوزهر و عابهم موفورا ﴿ فانی علیهم حین
 من الدهر لم یکن شیئا مذکوراً فقتلهم دابر النور الذین ظلموا و الحمد لله رب العالمین فیرشد
 یرح المؤمنون بنصر الله یمنصر من یناد فظفرنا علی هؤلاء الارباب الانجاس الجالوس
 طهروا القوس من القوس و ابرجنا حه الصلب و الساقوس و صیرنا معابد عبده الاصنام
 مساجد اهل الاصلاح و شرفنا تلك الخلفه بشرق السکه و الحطیبه فوق قمر الله و طعل
 ما کانوا یعملون و بسفکنا فی شد الترم الذی یكون شمالنا منها قلعة افرنجیه جنوزیه
 و هی الحصنه المدعونه بقلعه خطله رهی جاره لها سفینه القدام ملوّه من المشرکین الکرام
 فلا حاصره قسطنطنیه جاء اهل تلك القلعه و شدوا و ابنا من قهم و جدوا و ما قاهم
 و قتلناهم حکوتوا کاکتم و ابنا علی ما نتم علیه بشرط ان لا یمنوا بها فضاوا شرطنا
 و اطا حوا امرنا فلا و تم موقوف علی قسطنطنیه و بعد بین العقی و الاسری من اهل خطله و هم
 قد حاربونا و ما انهم تعضوا سنا قهم و اظهر و انا قهم فاردنا ان نعمل بهم ما فعلنا لایری
 فیصلهم جاؤا منهلین و یضربهم ﴿ و قلوبنا لم نرجنا لکنونی من الحاسرین فغنوة
 عنهم انه هو الموقوف الفار و سنا علیهم الله عز العزیز الواحد القهار و قررتا علی ملکهم المایک
 که العزیز الیسار و لکن جناسا حصنه صیدا جزرا حیث لاری فیها عویا و الامتار
 و ملکنا ارضهم و ما هم و کتبنا فی جریده الجزیری اسماهم حتی یعطوا الجزیره عن ید
 و هم صاغرون الحمد لله الذی هدانا لهذا و ما کنا لنهدی لولا ان هدانا الله ﴿ شر ﴿
 مسدا زمان و ساعدنا الاقبال ﴿ و دانی و ابیات لال ﴿ فلما جمع الله تعالی بعضه
 فی قلب عبده زین السورین العظیمین احدهما حفظ نظام سریر السلطه و حیاة البلاد
 و الاخر فخره لیس الشرح باحیاء فرض الجهاد و جده تلقاه الارض المقدسه الی بارک الله قبا
 باجره احکام السلطه حامل و قر الثناء و تأمل ورق الدما فعد الامام جد ذخر الحساد
 لیسر لیل الیمن القابوی رزقت عوده بالسلامه هدیة بسیره من الاساری و القلیان
 و الاقنه و غیرها حسیا ذکره مفصلا کأب غیر هذا وان کانت نسبتنا الی ما و ج علیا
 کتسبه القطار الی البحر فاعلموا الاغصاء یمن الخول فاذا بسره الله الشریف یقتیل
 بساط الخلفه زاد الله بسطه بادل و العصر یأمل و ینحی ان ینم بالشرقت السارة المصنوعه
 مملکتک باشی و یونی اولان تکفیر

﴿ الواقع ﴾

EK II.

(Fâtih'in 2 Zi'l-Hicce 859 tarihini taşıyıp, Cemâleddîn el-Kâbûnî ile Aynal'a gönderdiği mektup, *Havâdis*, II, 257-263).

بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله الذي ارسل رسوله بالهدى ودين الحق ليظهره على الدين كله ولو كره المشركون واشترى من المؤمنين انفسهم واموالهم بأن لهم الجنة يقاتلون في سبيل الله فيقتلون والصلاة على من سن في سنائهم الشرائع بسنته سننا سنيا ورفع بيت الاسلام بدعائم الفطرة الخمس مكانا عليا والسلام عليه يوم ولد ويوم يموت ويوم يبعث حيا وعلى اصحابه الذين هم كالنجوم بأيهم اقتديتم اهتديتم صراطا سويا صلاة منتظمة بفرر درر الدوام في قلائد معاهد اللبالي والايام ما طلع نجم في الحضرا ونجم طلع في الفبرا زين الله سماه الجلال باواكب مواكب اقبال المعنى المغنى المتاغرى المجاهدى فلكي الهمم ملكي الشيم سيف الله القاطع بزمان الله القاطع شعر [البسيط]

يا من يراه ملوك الأرض فوقهم
كما يرون على أبراجها الشهبا
وكاد يحكيه صوب الغيث منسكبا
لو كان تطلق الحيا بمطر الذهبا
والدهر لو لم ينحن والشمس لو نطقت
واللبث لو لم يصل والبحر لو عندا

انضحت بطبعه دقائق الدهمان وافتضحت بازمان لطفه شقائق النعمان كالبدر من حيث التفت رأيت يهدى الى عينيك نورا ثاقبا يقذف للقريب جواهر جودا ويبعث للبعيد سحابا كالشمس في كبد السماء وضوءها يفضى البلاد مشارق ومغاربها ناشر ألوية ولاية الاسلام محي عظام الملوك العظام باسط بساط جناح النجاح بامن في الامان المثلى بمنطاء ان الله يامر بالعدل والاحسان قاض قصر القياصرة كاسر جاجم الاكاسرة امام الثقلين سلطان الحرمين قهرمان الماء والطين ظل الله تعالى في الارضين جعل الله خيام مجده الموند مضروبة على سمل السماء وأعلام عنزه الامثل منصوبة فوق افلاك ما دارت مدارات القباب الدوارة وسارت ثواقب

كثور كياشني اوليوب كافة كغزوة
ويامة فغزوة ع. ع. مثلدوسور
باش ككيسية الرق باينار اولين
مقضا سجع الهرامه نوحه ايدجيك
ابطال تام واقبال اسلام اول قوم
الملك ابراع والتقياد ايجوب نبرد
وضفاد ايدلرني حلف تبر وطعمة
شمبر ايدوب باقيرني اسير قيدند
البدليرود فينه وخزينلرين بالتنام
نهب وغارت ايدوب عسا كر اسلام
يعون الله الملك الفسلام كال مرتبه
اعتنام ايدوب ناقوسلاري جالتز
برزده نوبن محمدى اقامت اولنوب
كلسالرني مساجد اسلام ايتديلر
ولول خلمة شرف سكه وخطبه ايله
شرف اولدى ففوق امر الله
وبطل مال كاوايفلون وقلعة
مسفوردك جانب شماليسته برليان

بسلامة النفس النفيس الطيبة وصحة الذان الطهيرة ابقاها الله في دولته دينيه ودينا وديه
و بسوايح الاخبار من مهمات الساطنة كانشرفي بالانتماء الى ذلك المقر الشريف ونلطفت
بالاعتناء لذلك المجلس اللطيف ونحن نترقب طيبات ادعية تلك المساكن الطيبة والله
يجيها ببركة نبيه النبي عليه من النعمان ازاكها الحمد لله على نواله والصلوة على محمد وآله
والله اعلم بالصواب واليه المرجع والمآب X

الجواب

ضاعف الله تعالى نعم المقر الشريف العالي المولوي الاولوي الكبيرى العالمى العادل
المؤيدى المصدقى الكهنى العوقى العوقى القياى الملكى البدى الهمامى النظامى القوامى
المغفرى الذى خرى المهدى الشيدى المجاهدى المتاغرى المرابطى الظهيرى الناصرى
ميرالاسلام والسيلين ناصر الفزاة والجياهدين ملجبا، الفقراء والمساكين زعيم جوش
الموحدين محمد الدول مشيد الممالك عماد الملة حامى نفوس الاسلامية غياث الامة الخديفة
شهير الملوك والسلاطين عصف امير المؤمنين ولا زالت اخبار فتوحاته، منارة وركاب نصر
في ساحة الوجود سائرة وعروة الهيجا قائدة فالافلاك الدار ونجمى بتأييده فيصمحل اوليائه
المغنى وعلى اعدائه الدائرة اصدرنا هذه الفاوضه الى المقر الكريم مهنة له بهذا الفصح الذى
ادخره الله لايام سعده وهذا النصير الذى من الله تعالى به على السيلين والناصر الامن عدده
ونهدى اليه سلاما طلب نشره ووضح بشره وتناهى بنشق الاسماع ذكره ونبدى لعله التكرم ان
مكاتبه الرفعة التى جهز البنا على يد رسوله المجلس السامى الامبرى الكبرى الذخرى العصفى

مثل المجاهد في سبيل الله وهو اعلم بمن يجاهد في سبيله كمثل الصائم القائم ويكفل الله تعالى للمجاهد بان يتوفاه ان يدخله الجنة او يرحمه سالما مع اجر وغنيمة

ومن الاحوال الواقعة في حولنا هذا وما قبلها وهو ان تمتلك مملكة لاز المسمى بتوركي ما فتي يصلح معنا ويتبصبص لنا ويظهر الصداقة ويؤكد مع شبطانه العلاقة ويجهر ابطال مكرهم بكيد الاتفاق ينبد العروة الوثقى ويستمسك بسلسلة النفاق بل يجمل صناعته وكل بضاعته اراه اضعف اعدائنا فريا واجبن اضدادنا جريا فلما عايناه سدا يسد منهج السداد وسد الحجر صوب صواب الجهاد على بنى الاصفر عليهم الموت الاحمر فآسناه اتن من ربح الجورب واصل من تراب مهيب وأذنا انه لا تقبل الحر لادب ولا يثمر الشوك العنب لا جرم نبدناه مراعييا مصالح دين الله الذي من توكل عليه كفاء ومن وثق به اغناه وعزمنا على الانطلاق وعقدنا للرحيل جبك النطاق وتوجهنا تلقاه مدائهم لتسطاد ليوثنا في عراشهم وزلنا دارهم وسرنا على قريهم بيوش عظيم وهوش برم كرياح مشتده الهبوب ونيران مشتطة الالهوب يشرح السنة لسنتهم في جدالة المجادلة مثوى الطحون وتفتح ايدي سيوفهم من عيون الذروع دماء كالعيون تفرقوا ثلاث فرق راكبين طبقا على طبق هويت فرقة من بينهم الى اقصى بلاد ابليسهم كانهم حمر مستنفرة فرت من قسورة ورضيت فرقة بان يعطوا الجزية وتشبث فرقة باذيال شامخات بقاع لا تلبن لواحد عريكتها وتحصنت بقلل راسخات قلاع لا تنقاد القاصد قرونتها ومن جعلتها القلعة المسماة بنوردى التي هي احصن القلاع واصعب البقاع فهمنا عليها كقطع الليل ودفع السيل وامطرنا عليهم حجارة واخذناهم بفتة بالنهب والافارة ففتحناها في ثلاثة ايام ونصنا عليهم اعلام اسلام شعر [الكامل]

قد جاء نصر الله وألفتح الذي تزمى بكتابة وصفه الأقسام

بأجل أحوال وأيمن مقدم وأتم اقبال يليه دوام

وارتحلنا منها الى القلعة المسماة بترنجية ذات سور زلت على موازاتها اجحة النور علت بنياين مرصوص على فنن الاخشاب حتى عرجت عن عروج

الكواكب السيارة واشرق شوارق مطالبه بازغة مسفرة واسفر مسافر ما ربه ضاحكة مستبشرة ما مسك جرم القرطاس بغالية الاقلام وطرز رداء نهاره بطراز الظلام ولا زال مصر الاقبال ممرعة الرياض بنيل شامل افصاله ووصل نية الآمال منزعة الحياض بنيل وابل نواله ما تفازل نسيم الاسحار مع اغصان الاشجار وركن السعادة ركينا باركان دولته متن السيادة متينا باعوان شوكته ما لمع آل وملع زال

بعد ايصال تخف تحيات تقررهما مصافع الانفس القدسية وتصبح لها ارواح العلوية ويتهلل بها وجه الابتهاج وينشرح صدر السرور وتلائي خلال الولاة كانها شعر [البسيط]

نحية بشموم الود فائحة كأن أذيالها حمالة العطر

وغب ارسال هدايا تسليات يقصر العدد عن إحصائها ويضيق نطاق الطاقة عن استقصائها وتصبح اطيب من حديقة ضاحكة الخزامى والبهار مفتوحة الاكام والازهار بنسيم مهبها من جنان تجرى من تحتها الانهار شعر [الوافر]

سلام أردى برداء شوق يحاكي عرفه نقات مسك

واثر دعوات خالصة أفرغت في قالب الاخلاص وألبست من الصدق حلة الاختصاص مرشحة بحيا الفلج موشحة برياء الفرج ترمي ظلام الخطب بالضيا بمصداق نعم السلاح الدعا ينهى الى المقام الشريف والموقف المنيف انه ان استكشف المولى الكريم بلطفه العميم لا زال موقفا ببناء فوق ما يتعمناه عن احوال محبة المخلص ووجه المتخصص وعن اوداج المجاهدين لارتفاع راية الدين واتساع ساحة اليقين فاننا من ابان امرنا وزيمان وزيفان عمرنا نحفد بالأخفاد الحياض على الصافيات الحياض الى إزاء زناد الجهاد على ديدان آياتنا الكرام وشناشن اسلافنا العظام رغبة فيما نطق به الكتاب الحكيم والقرآن الكريم يا ايها الذين آمنوا هل ادلكم على تجارة تحيكم من عذاب اليم تؤمنون بالله ورسوله وتجاهدوا في سبيل الله باموالكم وانفسكم ذلكم خير لكم ان كنتم تعلمون وفيما حرض النبي صلوات الله عليه وسلامه حين قيل يا رسول الله اي الناس افضل قال مؤمن مجاهد في سبيل الله بنفسه وماله وقال عليه الصلاة والسلام

بروجها عوارم السحاب التي لم يسكنها غير كافر ولم يطأها للإسلام خف ولا
حافر وازلنا بإساحتهم وقت الصباح فساء صباح المنذرين ففتحناها قبل طلوع
الشمس بعناية رب العالمين وجعلنا عاليها سافلها فأصبحوا في دارهم جاثمين
شعر [البسيط]

تجرى الحياض من القتلى على جبل
ومن دمائهم يدحضن في وحل
ومن حجاجهم يصعدن في نشتر
ومن ذوابهم يقمصن في شكل

أحرز المجاهدون في سبيل الله المتعالي نقائص الحزائن وكرائن الاموال يسبيون
الاسارى افواجا وتموجون بذخائر اموالهم امواجا يخربون بيوتهم وضيعهم
ويكسرون اعلامهم واصنامهم بحيث لم يبق عام ولا شام ولم يترك أنيس ولا سام
ومن القلاع التي فتحناها قلعة اومول وسفر بجحة حصار وبيهور وبرزدین
استقبل بعض اهاليها بمفاتيح صاحبها وبعضهم احرقوا اوطانهم بايديهم وهرقوا
وبالجمل ما بقي من الفرقة الثالثة احد قطعا الا دخل تحت حكمنا كرها وطوعا
فقطع دابر القوم الذين ظلموا واحمد الله رب العالمين

فلما نشر الله علينا بيمين همتك العلية اعلام الحسنات وافر عيون آماننا
بانوار المكرمات خطرنا في خاطرنا تذييل حلة فرض الجهاد بسنة الحتان
الذى قرره نبينا على سنة خليل الرحمن عليهما السلام من دار السلام
والرحمة والرضوان للبدارين الازهرين في درجة الوفا والدين الأبورين في برج
الصفاء بايزيد ومصطفى متع الله المسلمين بطول بقائهما فأردنا تحلية مسامعكم
الكريمة بدرر بشارة الغزوة الكبرى وتحلية صفاء صبح منيرة الوليمة بشموس
همتكم العلية فبعث لهذا المرام العظيم رسول كريم صدر المحافل بدر الافاضل
المعروف بالامانة المخوف بالديانة الخصوص بعناية رب العالمين الامير جمال الدين
القابوني ضاعف الله اجره ويسر امره بهدية يسيرة من الاسارى والفلمان
والاقشة وغيرها ذكرنا تفصيلها والمرجو من اكرم الكرام حسن القبول الاهتمام
والدهاء معاد والله الموفق للرشاد محررا في ثانی ذی الحججة سنة تسع وخمسين

EK. III.

(Tahta çıkışı dolayısıyla kendisini tebrik eden Kıbrıs Kıralsı Jean II de Lusignan'a cevap verdiği sırada, Kıbrıs Adası'nın her sene göndermek zorunda olup bu kerre tedahülde kalmış vergilerini de hatırlatan Aynal'ın 29 Kasım 1456 tarihli mektubu, L. de Mas-Latrie, III, *Documents et mémoires*, s. 73-75).

Noi, soldan Melech Asseraf, giusto guerriero, et vittorioso soldan d'Agarini et Musulmani, mantenior della giustitia al mondo, soldan per succession del' Arabia, delli Persiani e Turchi, che do et dono signorie e lochi, Alessandro de mondo¹, signor de signori, re et imperatori, signore delle due mari² et delli duoi tempii³ tenitor della parola della fede, servo coperto dell' ombra di Dio, amico delli califa⁴, Embru El Nasar Aynal, che Dio doni vittoria alli nostri eserciti et accresca la sua gratia et gloria al mondo! Col nome del signore, mandiamo le presente nostre lettere alla signoria del re eccellentissimo et honoratissimo Giovane, re di Cipro, potentissimo leone, honor della fede di Christiani, amico delli re et soldani, che Dio l'accrescha gratie et lo guardi d'ogni male!

Dinotiamo alla maestá vostra come son giunte le vostre lettere nelle nostre parte, col' honoratissimo cavaliere vostro ambasciatore Pietro Bocataro⁵, delle quale, et dal detto vostro ambasciatore oretenus havemo inteso la gran festa che la maestá vostra et tutto il vostro regno habbate fatto per il nostro coronamento et throno eccellentissimo del soldaniato, et li fuochi et feste, ornamento della città et ringratiamenti a Dio per la gratia che vi fece d'haver udito et veduto⁶ al tempo il nostro coronamento; et come subito con diligentia havete recuperato et mandato alla casenda nostra li zambellotti pezze 400 et pezze 20 di pichi 40 per il nostro vestire; et anco il disturbo che ha il vostro paese dall' inimici⁷, pregandone.

1 *İskender-i zaman*. Doğu hükümdarlarının kullandıkları *İskender-i sâni* lakabının (meselâ bk. M. Reinaud, *JA*, III, 1823, s. 286) diğer bir şekli olabilir.

2 Kızıldeniz ve Akdeniz.

3 Mekke ve Kudüs.

4 1261 den beri Kahire'de bulunan Abbâsi Halifelerinin dostu.

5 Pierre Podochatoro. 1459 da Charlotte de Lusignan namına Kahire'ye gelen elçi.

6 Bu tâbir, Memlûklara vergi vermekle mükellef kiralın bizzat Kahire'ye gidip, Aynal'ın tahta çıkışı merâsimine katıldığı intibahını uyandırmaktadır.

7 Bu düşmanlar, Karaman-oğlu II. İbrahim Bey ile onun himâyesinde bulunan Alâ'iyye (=Alanya) beyi olabilir.

dobiamo scrivere all' eccellentissimo El Macar Enasar Mahometto⁸, figlio che fù di Morabat, figliuolo d'Ottomano, et raccomandarli il vostro regno come quello che è raccomandato et paga tributo alli duoi tempii, accio manchi il sorseggiar et li danni che vi faranno gli huomini del detto signor nel vostro loco; et che del buon valore et diletione che havete alla signoria nostra ci allegriamo et havemo in gratia il che vi a posto al cor nostro et vi habiamo ricevuto in amore et diletione. Li zambelloti mandatici pezzi 400 della paga del'anno corrente sono giunti et ricevuti nella casenda nostra, et medesimamente le pezze 20 del nostro vestire⁹; et noi, volendo che partecipiate delle nostre gratie, vi acquietamo tutto il debito che era sopra di voi, del tempo del martira Melec Dachier¹⁰, che sono ducati 16,520. Et de cetero curarete de mandarci zambelloti molesini et fini cosi della casenda come del nostro vestire. Mandiamo ancora alla maestà vostra un drappo suttilissimo et un caval bello della nostra stalla con sella d'argiento, quali habbiamo consegnati nelle mani del vostro ambasciatore, alquale habbiamo dato bel drappo et cavallo; et è huomo di buona creanza; et l'havemo fatte cortesie, honori et piaceri per amor vostro, acciò siate lieto voi e tutta l'isola et regno vostro. Accettarete il nostro presente, vestendo il detto drappo in segno della diletion nostra. Noi habbiamo scritto al signor Machar Enasar, figlio del Ottomano, ammonitioni grande per voi et vostra isola, et ritorniamo il vostro ambasciatore con marsumi¹¹. Sapiatelo, et Iddio vi conservi. Scritto el primo della luna di novembre del anno de Agareni.

8 Burada Fâtih'e umûmiyetle Memlûk Emirlerine, Türkmen veya 'Urbân reislerine yazılan mektublarda kullanılan *el-mağarr el-kerim*, *el-mağarr el-'âli* gibi (bk. M. C. Şehabeddin Tekindağ, *Berkuk devrinde Memlûk Sultanlığı*, s. 140, not. 88) *el-mağarr en-nağr* sıfatı verilmekte, bu suretle de Memlûk Sultanının ondan daha yüksek olduğu gösterilmek istenmektedir.

9 Muhtelif Doğu memleketlerinde, bilhassa Kıbrıs'da imâl edilen ince bir kumaş (şal)ın, gerek Memlûk hazinesine ve gerekse Aynal'ın şahsına gönderilmesi bahis konusudur.

10 Merhum Sultan el-Melik ez-Zâhir Ebî Sa'îd Seyfeddin Çağmaç.

11 Bu kelime ile Mısır'dan gönderilen keten tohumu bahis konusudur. Toscana'da bu çeşit tohumlara *marzuolo*, Venedik'de *marzadogo* veya *marsolino* adı verilmekte idi. Bk. Mas-Latrie, *Docum. et mém.*, III, 76, not. 6.

عظماء
 كحما صاف مسكبة الحوان وطوقها ولفها ودهن النسيان
 مصفاى وهو وعزوفى محمد فافض للودله باب اوله كان
 سلطنت اعلى انعاما لسانهم حضور لوزمه ومعصية قلند فند
 لدلى جهان ايدنه انها اولها بوردك سمد لى خلف لادى اللها
 علاء الدوله محبى عونه بجانده وعرض لادى به لادى اوله
 بوفادى لوزنه ولرغى حينه برط حار صوزن لوزنه
 ورسن كنه بلقون كمنه مذكور علاء الدوله وبنى اوله ولاديه
 فند لادى لرب مرشد لوزن لادى ولا تدر خلق الكليه لنباع كوسر
 وسم لوم كلون من منور برلمسى قو جرتيدى مغالبر سمدى ودر لادى
 و بو خبر و لى سندن بوقضيه عتبه علمه قبله لاعلم لولده
 جون عرض عرض لوقه در بو مقدار لقصار والسما

و خورین
 غبت و معانیر تغیر عرض اندک یا اولد که اکر بو طریقه استفسار اولنیر بر طریقه کیم کوندر خلاق قورس
 او روز ان یاشر بو یگی و کوچور که باشر جان و اسبابیسی بده ایشار و کندور ایم او ستمار کتمز کله و اطا کله
 و غیر اطا روغی حصار لرینه تور قورنار آفرق او مار قوریدر حصار سبز کوبارنه قلعلار قوریدر غایت احتیاط
 قوراشمده و نکل کور کتار کچ و اسرافت سیر ندس بلنیر بر و زنجی رو طکل اچسده نغز سباند کلهش
 باشر کاتلاری و اسر سب جقدی کندیر تا حد اصابه که باشر کاتلاری کز کرمیب قورس کله کله سر و زنجی
 کرا اول کتی طرفدن استفسار اولورسه ملکوتیه طاری منظومه شیلر کیم بزم اند اولن خدمتکار
 لر و زنجی بوی نلین و چکشلر باشن کوندر مش سبز او زنجی بر اصل اولدی سیر و کز بر ملک
 و کیش ملکوتی سفر اینوک اخدمت باشر بشر بر اسندوک و بر مددی کوندره که اتماکلاری بیج بر
 قورلر کیم یوق نه اید چکن بلیمز و زنجی بوی اینوک در کیم کاسی مصی براق الب کله دیدی سلطانم
 دو کتند بر سیر لیسکندر کیم قور و سند و اسر حوی صندکی و زنجی مصو طرفدن استفسار اولورسه
 شیم لر طرفه مش سلطان ایدر اولدی زنجی اتماکلار باشر کاتلار من بوک فیشار زنجی ایدر لر
 بر ارجوز بو حقه سلطان اولمش در لر و هم سلطانوک اولدو کون عقل قبول ایدر کله و زنجی
 او تر بل غنر کله اسر مش و هم یارث ملک دونم کوندر عن قول غایت قور قعی و اسر در
 شونوک کیم قور قور کیم سلطان اسکندر یار کیمک بیک عمر بر اسر مش بیکلر معار
 کیمه قوش نهدر بن بن بو عمر بیکه بر س ادم کندر و درسه کوندر سن بوق در کله و کار ک
 کیم حاکم قلی تسلیم ایدر شیله بلنیر بر این انا و ک ضررینه دو یا مزین زنجی باقی
 فرمان سلطانوم حضه تونکدر

ندر العصر
 تسکند العصر

EK V. (Rodos ve Mısır'a dâir bende'l-fakir İskenderî'l-hakir imzalı mektup).